

Χάρης Σαπουντζάκης

ΑΝΘΟΛΟΓΙΟ ΠΙΣΙΔΙΑΣ

Εισαγωγή

Η Ένωση Σπάρτης Μ. Ασίας έχει από πολλών ετών ξεκινήσει μια σημαντική προσπάθεια που σκοπεύει στην έκδοση έργων αναφερομένων στην Ιστορία και τον Πολιτισμό της αλησμόνητης Πατρίδας Σπάρτης αλλά και του γενικότερου γεωγραφικού χώρου που είναι γνωστός με την αρχαία του ονομασία, ως Πισιδία.

Καθώς περνούν τα χρόνια και φεύγουν πια από τη ζωή κι οι τελευταίοι εκπρόσωποι της πρώτης γενιάς των προσφύγων, της πολύπαθης αλλά και τόσο δημιουργικής αυτής γενιάς είναι πρόδηλο ότι η δεύτερη γενιά, και, πολύ περισσότερο πια, η τρίτη και η τέταρτη, που με τη χαραυγή του αιώνα και της χιλιετίας προέβαλε, χρειάζόταν ολοένα και περισσότερο υλικό να μελετήσουν για να μπορέσουν, αφού δεν έχουν, ως ενισχυτικό, το προσωπικό βίωμα, να κρατηθούν στις ρίζες, να εξακολουθήσουν να νοιάζονται για τις πατρίδες των προγόνων τους.

Έργο πραγματικά δύσκολο, όταν μάλιστα αναφέρεσαι στην Ιστορία και τον Πολιτισμό μιας περιοχής χωμένης μέσα στο παχύ κορμί της ενδοχώρας, μακριά από τα παράλια της Ιωνίας και της Αιολίας, όχι λουσμένης από τα φώτα του ενδιαφέροντος των ιστορικών, την ώρα που τα γραπτά ντοκουμέντα, χωρίς να είναι ανύπαρκτα, είναι σπάνια, και χρειάζεται πολύς μόχθος και μεράκι ασίγαστο για να βρεθούν, να καταγραφούν, ν' αξιολογηθούν, και να δοθούν στον αναγνώστη.

Μια λύση ίσως θα ήταν να γίνει δεύτερη και τρίτη, όπου έχει γίνει δεύτερη, έκδοση, των ήδη εκδοθέντων από την Ένωση έργων: του Βασίλη Βογιατζόγλου, του Παπαϊωακείμ Πεσματζόγλου, του Χάρη Σαπουντζάκη. Περιλαμβάνουν και ιστορία και λαογραφία και περιήγηση.

Ναι! Αυτή ίσως θα ήταν μια λύση, που θα μπορούσε σιγά σιγά και να υλοποιηθεί.

Όμως είναι γνωστό ότι πέρα από τους πιο πάνω συγγραφείς υπάρχουν και άλλοι των οποίων το έργο έμεινε ανέκδοτο, ή είναι αποσπασματικά δημοσιευμένο σε διάφορα έντυπα, άρα πολύ δύσκολα προσπελάσιμο από τους πολλούς. Υπάρχουν επιστολές, υπάρχουν αναφορές, υπάρχουν διηγήσεις και περιγραφές Ελλήνων και ξένων περιηγητών, στο διάβα αιώνων, υπάρχουν μαρτυρίες που σε σπαραγματώδη μορφή βρίσκονται σε παλιά τετράδια, σε μπλοκάκια σημειώσεων, άλλες γραμμένες στα ελληνικά, άλλες στα τούρκικα, άλλες στα καραμανλήδικα. Και αναφέρονται στη Σπάρτη βέβαια και τα λεγόμενα «περίχωρά» της, στα όρια πάντα της ευρείας περιοχής της Πισιδίας. Μιλούν για ιστορία, για διάφορα περιστατικά της καθημερινής ζωής, για ήθη, έθιμα και παραδόσεις, για τη ζωή σπουδαίων ανθρώπων μας, για τις ασχολίες και τις δραστηριότητές τους, για τα μνημεία. Εδώ πια απαιτείται μια ανθολόγηση. Κι αυτό τολμούμε.

Οι περισσότεροι ανθολογούμενοι είναι Σπαρταλήδες, είναι Πισίδες. Είναι και άλλοι που ανθολογούνται ακριβώς, γιατί μας δωρίζουν σπουδαία στοιχεία για την Πισιδία.

Κάποτε κάποιος έπρεπε να δώσει φωνή σ' αυτούς τους επώνυμους ή ανώνυμους, συμπατριώτες και μη, σαν ένα μνημόσυνο, σαν μια κατάθεση ψυχής αλλά και ουσίας στους νεώτερους. Σ' ένα πρώτο επίπεδο αυτό, στα τελευταία τουλάχιστον 12 χρόνια, γίνεται μέσα από τις στήλες της εφημερίδας «Σπάρτη της Ανατολής», που εκδίδει, με ευθύνη μου, η «Ένωσή» μας και ιδιαίτερα μέσα από τη σελίδα «Μορφές και Κείμενα». Αλλ' αυτό δεν μπορεί, φυσικά, να καλύψει το κενό, γιατί άλλο πράγμα η εφημερίδα κι άλλο μια έκδοση οργανωμένη που θα κρατηθεί στη βιβλιοθήκη, και θα είναι εύχρηστη ανά πάσα στιγμή.

Αυτό επιχειρούμε λοιπόν με την έκδοση του «Ανθολογίου Πισιδίας». Δίνουμε μάλιστα τον υπότιτλο: «κείμενα, μαρτυρίες, επιστολές: μέρος Α'» με την ελπίδα ότι καθώς συνεχίζεται η έρευνα στα αρχεία, στη βιβλιογραφία, σε όποια επιβιώνει ακόμη πρωτογενή μαρτυρία, θα υπάρξει, με τη βοήθεια του Θεού, κι ένα μέρος Β', γιατί βέβαια πολύτιμο υλικό περιμένει την ανάσυρσή του από τη σκονισμένη γωνιά του και την αξιοποίησή του.

Και μια βασική εξήγηση: δεν γράφουμε ιστορία με την αυστηρή επιστημονική έννοια του όρου, αν και μερικά κείμενα διεκδικούν κι αυτήν την τιμή. Εμείς ανθολογούμε. Ανθολογούμε ντοκουμέντα των τελευταίων 5 αιώνων μόνο, αφότου

δηλαδή η Σπάρτη της Πισιδίας εμφανίζεται ως μια οντότητα με την ελληνική, χριστιανική παρουσία στην περίοδο, τη νεώτερη της ιστορίας της.

Τρεις σημειώσεις: Πρώτη: σ' ορισμένα σημεία μπορεί να υπάρχει επικάλυψη μεταξύ των λεγομένων των ανθολογουμένων. Είναι φυσικό, όταν μιλούν κάποιοι για την ίδια χρονική περίοδο και για παραπλήσια θέματα ή γεγονότα. Δεύτερη: διατηρείται η γλώσσα και το ύφος του ανθολογουμένου. Ελάχιστες παρεμβάσεις και δευτερεύουσας σημασίας, για την ανάγκη αναγνωσιμότητας, έχουν γίνει με ιδιαίτερη προσοχή και σεβασμό, όταν πρόκειται γι' αντιγραφές από τετράδια ή πρόχειρες σημειώσεις κλπ..

Τρίτη: θ' άξιζε, ασφαλώς, να βιογραφηθούν αρκετές δεκάδες Σπαρταλήδων και Πισιδών πρώτης και δεύτερης γενιάς, τουλάχιστον, που έχουν καταξιωθεί με το έργο τους και την προσωπικότητά τους. Αυτό ας είναι ένα ακόμη χρέος μας. Όμως στο Ανθολόγιο βιογραφούνται μόνον οι ανθολογούμενοι.

Η εργασία μου αυτή, που μου πήρε περισσότερα από 10 χρόνια για να οργανωθεί και να κατατεθεί για έκδοση, προσφέρεται εξ ολοκλήρου στην «Ένωση».

Ευχαριστώ το Θεό γιατί με αξίωσε να φτάσω ως εδώ αυτό το έργο κι ακόμη ευχαριστώ τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου του Συλλόγου, όλους τους συμπατριώτες που με παρότρυναν θερμά να μη σταματήσω μπροστά στις δυσκολίες και τέλος τους χορηγούς που συνέβαλαν στην υλοποίηση της απόφασης της διοίκησης, δηλαδή όλους εκείνους που με τις μεγάλες ή μικρότερες δωρεές τους στηρίζουν την Ένωση.

Νέα Ιωνία, Φεβρουάριος 2000

Χάρης Σαπουντζάκης

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΤΑΣΟΣ ΑΘΑΝΑΣΙΑΔΗΣ

Απόσπασμα από «Τα Παιδιά της Νιόβης»

ΒΑΣΙΛΑΚΗΣ ΑΡΤΕΜΙΑΔΗΣ

«Η περίεργη ζωή μου»

ΗΛΙΑΣ ΒΕΝΕΖΗΣ
Το χρέος πρέπει να διδάσκεται

ΝΙΚΟΣ ΒΙΚΕΤΟΣ
Οι ανθελληνικοί διωγμοί στη Σπάρτη της Μικράς Ασίας

ΒΑΣΟΣ ΒΟΓΙΑΤΖΟΓΛΟΥ
Η τελετή του γάμου
Burdür

ΕΛΕΗΜΩΝ ΔΑΜΙΑΝΙΔΗΣ
Η Εφορεία των σχολείων Σπάρτης από το 1892 – 1913

ΚΙΜΩΝ ΕΛΜΑΛΟΓΛΟΥ,
ΠΗΝΕΛΟΠΗ ΔΟΥΡΜΟΥΣΟΓΛΟΥ,
ΧΑΡΗΣ ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ
Σπαρταλήδες Ταπητουργοί σ' ολόκληρη την Ελλάδα

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΗΛΙΑΔΗΣ
Η ίδρυση του Συλλόγου των Πισιδών στη Σμύρνη (Επιστολή)

Μ. ΘΑΒΩΡΙΤΗΣ
Η λίμνη του Εγερδίν
Γύρω από τη λίμνη
Αλτούν-Ολούκ (Χρυσοπηγή)

ΗΛΙΑΣ ΚΑΖΑΝ
Πέραν του Αιγαίου

ΜΑΡΙΑΝΘΗ ΚΑΠΛΑΝΟΓΛΟΥ
Ένα Παραμύθι της Σπάρτης

ΣΑΒΒΑΣ ΕΛ. ΚΕΧΑΓΙΟΓΛΟΥ
Μικρασία

ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ ΚΙΟΥΡΤΣΙΔΗΣ
Το γενεαλογικό δένδρο

ΖΑΦΕΙΡΑ ΜΑΝΤΕΝΛΟΓΛΟΥ
Ο ξεριζωμός στο Ουλούμπορλου

ΙΑΚΩΒΟΣ ΜΗΛΟΪΤΗΣ
Οδοιπορικόν (απόσπασμα)

ΝΙΚΟΣ ΜΗΛΙΩΡΗΣ
Οι Σπαρταλήδες
Ο παπα-Ιωακείμ

ΠΕΤΡΟΣ ΠΛ. ΜΙΣΑΗΛΙΔΗΣ
Οι πρώτοι δάσκαλοι μετά την Ελληνική Επανάσταση του 1821

ΚΟΣΜΑΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ
Ιεροί Ναοί της πατρίδος μου

ΦΙΛΙΠΠΟΣ ΝΙΚΟΛΑΪΔΗΣ «ΤΣΕΝΟΓΛΟΥ»
Οικογενειακά επώνυμα
Αι σχέσεις Ελλήνων και Τούρκων

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΥ ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΑΓΑΘΑΓΓΕΛΟΥ
Επιστολή στον Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Πανάρετο

ΦΩΤΙΟΣ ΟΥΛΚΕΡΟΓΛΟΥ
Δημογεροντία
Οι «Νεαρές» και η Πισιδία

ΠΕΡΙΚΛΗΣ ΠΑΠΑΖΟΓΛΟΥ
(Βιογραφικό Σημείωμα)

ΠΑΪΣΙΟΣ Β', Μητροπολίτης Καισαρείας
Οδοιορικών (Επαρχία Πισιδίας)

ΑΡΧΟΝΤΙΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ
Ένας Σπάρταλης αγωνιστής στην Επανάσταση του 1821

ΣΤΕΦΑΝΟΣ ΠΑΠΑΧΑΡΙΤΩΝΟΣ
Εκκλησιαστική μουσική εν Σπάρτη

ΠΑΠΑΪΩΑΚΕΙΜ ΠΕΣΜΑΤΖΟΓΛΟΥ
Η παραμονή στη Σμύρνη

ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΠΕΤΡΑΚΗΣ
Αναμνήσεις εκ της προσφάτου ιστορίας
Η οικονομική ζωή των ελληνορθόδοξων κατοίκων της Σπάρτης
«Η Σπάρτη της Πισιδίας»

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΑΚΚΑΡΗΣ
Η Σπάρτη Πισιδίας
Πισιδικά: Σπάρτη – Βάρις

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ
Τα όνειρα της μαυρομάτας Αϊσάς
Ο Γιώργη-αγάς Κουρτμάνογλου
Το «μπαχσίς» και τα θαύματά του
Σαγαλασσός η Λακεδαίμων
Η «Αντιγόνη» στο Βουρδούρι

ΧΑΡΗΣ ΣΑΠΟΥΝΤΖΑΚΗΣ
Ελληνική Παιδεία και Πολιτισμός στη Σπάρτη Πισιδίας και τα περίχωρά της

Κ. Σ. ΣΕΡΑΦΕΤΙΝΙΔΗΣ

Χαράλαμπος Ηλιάδης: Εικοσιπενταετηρίς διδασκάλου

ΣΩΚΡΑΤΗΣ ΣΙΝΑΝΙΔΗΣ

Μια περιγραφή

ΓΑΒΡΙΗΛ ΤΣΑΚΙΡΗΣ

« Ένα νοερό ταξίδι εις την αξέχαστη Σπάρτη της Μ. Ασίας»

ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΛΟΥ

Έθιμα αραβώνων στην Πάρλα

M. GASTON DESCHAMPS

«Το εσωτερικόν της Μικράς Ασίας»

SIR CHARLES FELLOWS

Οδοιπορικόν

CHARLES WILSON

Isbarta - Budlür